

A KONZERVATÍV FORRADALOM ÖRÖKÖSE

Rolf Peter SIEFERLE: *Finis Germania*. Fordította: Joób Kristóf. Osiris–MCC, Budapest, 2020. 99 oldal, 2980 Ft

Rolf Peter Sieferle német történész eredetileg 2017-ben, posztumusz megjelent könyvének címe a *Finis Germania* talán hasonló asszociációkat ébreszthet bennünk, mint Spengler majdnem pontosan száz évvel korábban (1918-ban) kiadott nagy munkájának címe: *A Nyugat alkonya*. Még mielőtt valaki a kötetet a kezébe venné – anélkül, hogy bármiféle előzetes ismerete lenne akár a műről, akár szerzőjéről –, már sejtheti, hogy itt komor fejleményekről, valamiféle megfordíthatatlan bevégződésről lesz szó.

Az olvasó talán még nem hallott a *Finis Germania* keletkezésének és kiadásának körülményeiről, arról, hogy a posztumusz kiadott mű afféle „botránykönyv” lett, amelyet ugyan filozófiai jellegű tanulmányhoz mérten óriási példányszámban vásároltak meg, mégis le kellett venni a *Spiegel* bestsellerlistájáról. Vagy arról, hogy német kritikusok a szerzőt antiszemitizmussal, jobboldali összeesküvés-elméletek terjesztésével és hasonlókkal vádolták meg, akinek írását „cinizmus, keserűség, rezignált düh” hatja át, aki humortalan megfigyelő és megkeseredett ember.

A címből azonban már sejtheti, hogy az előtte fekvő könyv nem annak a nagy elbeszélésnek az erősítését szolgálja majd, amely a történelem folyamatáról és értelméről alkotott felfogásnak általában elfogadott és elvárt koncepciója.

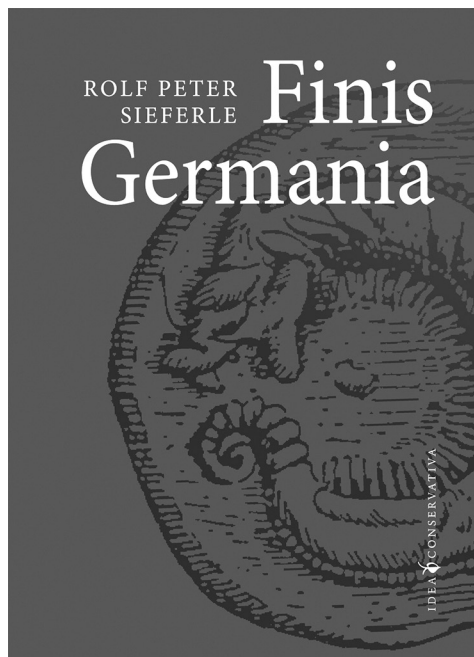
Ha az olvasó az előbbi narratíva, vagyis a haladáshit szkepticizmustól mentes híve, viszont nem végletesen elfogult és rosszindulatú, vélhetően akkor is hamar a „helyére teszi” majd Sieferle munkáját. Valamiféle vállveregető leereszkedéssel esetleg megjegyzi, hogy a mű hangulata olyan, „mintha a 20. század elejei kultúrpeszsimista Monty Python egy verziója róna a 21. századi Németország utcáit”, vagy azt, hogy Sieferle,

mivel „túl gyakran nyújtózkodik nietzschei mélységek felé, de rendszerint mellényúl, saját retorikai cipőfűzőjében megbotolva végül az abszurditás pocsolójában köt ki” – ahogyan Timothy Garton Ash írja. Ha azonban képzeletbeli olvasónk rendelkezik annyi intellektuális tisztességgel, hogy – legalább a könyv olvasásának idejére – relativizálni tudja saját relativizmusát, ha képes arra, hogy az ismerős világnézeti posztulátumokat legalább rövid időre félretegye, akkor Sieferle könyvének olvasása valódi élményt jelenthet számára.

A *Finis Germania* valódi érdekessége és élvezeti értéke kevéssé a nemzetiszocialista korszakkal foglalkozó részekben rejlik, amelyek egyes újságírók számá-

ra jó okot szolgáltatott arra, hogy újfent botrányt lehessen kiáltani, és ennek az egyébként gazdag filozófiai témavariációkat és kifinomult kultúrkritikai meglátásokat felvonultató műnek az értelmét annak egyetlen, ellaposított dimenziójára lehessen redukálni. Az említett részek – amellet, hogy csak a könyv egyetlen, nem is túl hosszú, bár kétségkívül fontos fejezetének részét képezik (*A múltfeldolgozás mítosza*), nem tartalmaznak semmi olyasmit, amelyet Armin Mohler vagy Ernst Nolte ne fejtegettek volna már az 1960-as és '70-es években, de hasonló álláspontok – pro és kontra – már megjelentek az úgynevezett

történészvitában (*Historikerstreit*) is a '80-as években. Sieferlét valójában nem is az a kérdés foglalkoztatja, hogy „Auschwitz” egyedülálló-e a történelemben. Inkább az az érdekes számára, hogy „múltfeldolgozás” (*Vergangenheitsbewältigung*) címén miért lehetett egy szekularizált, mégis vallási jellegű mítoszt építeni a történelem értelmével kapcsolatosan, vagyis az, hogy miért éppen „Auschwitz [...] képezi azt az egyetlen

abszolút igazságot [...] amelynek a relativizmusok és perspektivizmusok közepette szétforgácsolódott modern társadalom még a birtokában lehet.” Nem is az a példátlan ebben a könyvben, hogy olyan mondatok találhatók benne, mint például az, hogy a „nemzetiszocializmus rémtetteivel extra erkölcsi munícióhoz juttatta a baloldalt”. A mű voltaképpen témája nem is a nemzetiszocializmus, hanem annak a konstrukciónak a kritikája, amelyet a lineáris haladás régi és új apostolai a történelem menetéről kialakítottak – vagyis az a haladásparadigma, amely az emberiség történetét egybefüggő morális, intellektuális és szociális fejlődés-ként látta.

„Minden történelemkonstrukció valamely jelenkor terméke. A történelem segítségével a jelenkor bizonyos ideológiai célokat követ, értelmet keres az eseményekben, vagy éppen azt próbálja megállapítani, hogy ki a barát és ki az ellenség” – írja Sieferle, miközben úgy látja, hogy a történelemben nem létezik semmiféle elvont igazságossági koncepció, amelynek előbb vagy utóbb érvényesülnie kellene, és amely az ember számára egyfajta immanens beteljesülést nyújtana a pusztá társadalmiságban. Sokkal inkább úgy véli, hogy az a jóról alkotott domináns társadalmi-politikai paradigma, amelyet a II. világháború utáni német politikai kultúra „kispolgárian amorf politikai stílusának” is nevez, annak az „alapvető szociáldemokratizmusnak”, amely számára „bármifajta társadalmi különbségnek még a gondolata is elviselhetetlen”, ma a jó életet egyszerűen egyenlővé teszi a kényelmes élettel. (Nyilvánvaló, hogy ezt a meglátást Sieferle nem csak a német politikai kultúrára vonatkoztatja.) Ez a kultúra Sieferle szerint lélektelen gazdasági mechanizmusokban, technikáimádatban, mindenféle társadalmi és kulturális különbség megtagadásában, a mérnöki racionalitás és a funkcionális kultuszában éli ki és ünnepli önmagát, miközben mindenki mást nevetségessé tesz, felcímkezt, bagatellizál, marginalizál vagy megbélyegez, aki kritizálni meri azt az egyetlen üdvözítőnek tartott utat, amellyel szemben persze csak tragikus különutak képzelhetők el, és amelyen az egész világnak egyre gyorsabb léptekkel igazodnia kellene.

„A modern, civilizált társadalom valóban demokratikus” – írja a szerző a mű egyik legjobban sikerült

passzusában, „vagyis a kisember uralkodik benne, és mindenben otthagyja a kézjegyet. Ez különbözteti meg a korábbi magaskultúráktól, amelyekben a kifinomultság patinájával bevont arisztokrácia uralkodott. A tömegcivilizáció azért olyan kulturálatlan (amit ráadásul még csak nem is észlel magán), mert egy közönséges embertípus, a tömegember uralma alatt áll. E tömegembernek találták ki a *fast food*ot és a szórakoztatóipart, és ezek tökéletesen ki is elégítik az igényeit.” Egy hasonlóan **remekbe szabott, a modern társadalom állapotát jellemző, valóban nietzschei hangulatú** passzus pedig így szól: „Egy társadalom sem tudott még többet; és egyik sem volt még ennyire antiintellektuális. Egy társadalom sem volt még ilyen jómódú; és egyik sem volt még ennyire a gazdagság megszállottja. Egy társadalom sem volt még ennyire differenciált; és egyik sem volt még ennyire egydimenziós. Egy társadalom sem hitt még ennyire a politikában; és egyik sem vetette meg még ilyen mélyen a politikusokat. Egy társadalom sem volt még ilyen népes; és egyik sem becsülte még ilyen nagyra az egyént. Egy társadalom sem volt még civilizáltabb; és egyik sem volt még ilyen közönséges. Egy társadalom sem volt még jóllakottabb; és egyik sem volt még ilyen mohó. Egy társadalom sem élt még nagyobb biztonságban; és egyik sem volt féltősebb. Egy társadalom sem volt még pacifistább; és egyik sem volt még ennyire felfegyverkezve.”

A modern kultúra állapotával kapcsolatos ilyen és ehhez hasonló meglátások képezik Sieferle könyvének legmeggyőzőbb és talán legjobban interpretált részeit – és mindenekelőtt ezek mutatják meg azt, hogy annak a politikai filozófiai eszmekörnek és kulturális-irodalmi áramlatnak, amelyet Németországban „konzervatív forradalomnak” (*konserervative Revolution*) neveztek 1919 és 1932 között, még a jelenkorban is voltak, vannak követői.

Olyan szerzők, akik képesek a modern civilizáció és politika meggyőző konzervatív kritikai elemzését nyújtani, amellyel, hogy elkerüljük a vulgarizálást és a tévutakat. Sieferle könyve – habár bizonyosan sokan és sokáig vitatják még egyes részleteit – mindenekelőtt egy olyan könyv, amely a konzervatív forradalom legjobb íróinak: Ernst Jüngernek, Oswald Spenglernek, Edgar Julius Jungnak lehet méltó örököse.

PETŐ ZOLTÁN